

ОЗП 1.1.4. Економічна теорія

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Економічна теорія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Економіка».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поведінка людей у процесі виробництва різних благ за умов обмеженості ресурсів та управління ними.

Міждисциплінарні зв'язки:

Знання набуті під час вивчення навчальної дисципліни «Економічна теорія» можуть бути використані при вивченні наступних навчальних дисциплін «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Національна економіка», «Історія економіки та економічної думки».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Економічна теорія» є набуття майбутніми фахівцями ґрунтовних економічних знань, формування у них логіки економічного мислення і економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання економічних процесів, вмінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою практичною діяльністю.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Економічна теорія» є набуття належних навичок раціональної економічної поведінки, виходячи з концептуальних основ ринкової економіки, особливостей функціонування сучасних ринків та утворення цін на послуги праці, капіталу, природних ресурсів відповідно до типу ринкової структури; набуття навичок аналізу агрегованих показників, визначення чинників і наслідків макроекономічного розвитку господарських систем, а також можливостей держави коригувати цей розвиток відповідно до цілей і пріоритетів економічної політики.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання: знати сутність економічних законів, економічних відносин; розуміти сутність продуктивних сил, їх структуру; історичні умови зародження та еволюцію товарно-грошових відносин і підприємництва; оцінювати закономірності розвитку економічних систем; способи і методи ефективного використання обмежених ресурсів; сутність сучасного світового господарства, закономірності його розвитку.

вміння: володіти категоріальним апаратом та методологією дослідження; аналізувати особливості розвитку та становлення економічних відносин між людьми у процесі господарської діяльності; аналізувати взаємодію економічних суб'єктів у процесі створення матеріальних благ при обмежених ресурсах; застосовувати діалектичні методи економічного аналізу при дослідженні елементів ринкового механізму; обґрунтовувати можливості застосування теоретичних моделей економічного розвитку в практичній діяльності; аналізувати проблеми пов'язані з розвитком грошово-кредитних відносин, фіскальної політики та державного регулювання в умовах ринкової економіки; оцінювати вплив на економічні процеси зовнішніх факторів, тенденції розвитку світової економіки.

способи мислення: формально-логічне (розсудливе) і діалектичне (розумне), конкретне і абстрактне, практичне і теоретичне.

професійні, світоглядні і громадянські якості:

- вміння прогнозувати, передбачати ситуацію;
- впевненість у собі, у прийнятих рішеннях;
- енергійність;
- чіткі особисті цілі (знає, чого хоче від своєї роботи);
- уміння підкорятися вимогам, нормам організації;

- ерудованість;
- прагнення до постійного особистісного зростання.

морально-етичні цінності: людяність; толерантність; справедливість; самоповага та повага до інших; підпорядкованість вчинків вимогам моралі; об'єктивність критеріїв оцінки роботи; неупередженість; цілеспрямованість; заповзятість і реалізм; праксеологічну зрілість і моральну стійкість; принциповість.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин 6 кредитів ECTS;

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет і метод економічної теорії.

Суспільство та його економічне життя. Предмет економічної теорії, її функції та місце в системі економічних наук. Економічні категорії. Економічні закони та їх об'єктивний характер. Економічні суперечності. Методологія економічної теорії. Позитивна та нормативна економічна теорія. Економічна теорія та економічна політика. Економічна поведінка. Економічне мислення. Філософія економічної теорії.

Зародження та розвиток економічних знань. Етапи історичного розвитку економічної теорії та основні економічні школи. Внесок українських вчених-економістів у розвиток світової економічної науки.

Тема 2. Економічні потреби та виробничі ресурси.

Економічні потреби суспільства, їх сутність і класифікація. Безмежність потреб. Закон зростання потреб. Економічний інтерес, його сутність і функції. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Єдність і суперечності в системі інтересів. Економічні інтереси – рушійна сила соціально-економічного розвитку.

Зміст та види суспільного виробництва. Фактори виробництва. Розподіл праці. Спеціалізація праці. Кооперація праці. Поєднання факторів виробництва. Виробнича функція та її складові.

Виробництво та його результати. Продукт виробництва. Виробнича функція. Виробничі можливості в економічній системі та проблема вибору. Обмеженість ресурсів та безмежність потреб. Крива виробничих можливостей. Ефективність використання виробничих ресурсів.

Тема 3. Економічна система та місце власності в економіці.

Економічна система: її сутність та структурні елементи. Продуктивні сили як матеріальна основа економічної системи. Економічні відносини та їх суб'єкти. Структура економічних відносин. Соціально-економічні відносини. Організаційно-економічні і техніко-економічні відносини.

Принципи класифікації економічних систем. Адміністративно-командна економіка як система, механізм її функціонування, переваги та недоліки. Адміністративно-командний стиль економічного мислення. Ринкова економіка як система. Основні риси ринкової економіки, її переваги та недоліки. Моделі ринкової економіки. Змішана економіка, її основні риси. Моделі змішаної економіки. Особливість економічної системи України на сучасному етапі.

Власність, її сутність, форми і місце в економічній системі. Роздержавлення та приватизація. Новітні тенденції у розвитку відносин власності.

Тема 4. Товарна форма виробництва. Товар і гроші.

Натуральне господарство та його характеристика. Умови виникнення товарного господарства та його загальна характеристика. Види товарного виробництва. Проста і розвинена форми товарного виробництва.

Товар та його властивості. Закон вартості та його роль у розвитку товарного виробництва. Альтернативні теорії вартості. Ціна її сутність. Функції цін. Види цін. Теорії ціни. Основні фактори, що обумовлюють ціни на продукцію фірми.

Еволюція форм вартості та сутність грошей. Функції грошей. Альтернативні теорії грошей. Товарно-грошовий обіг: основні терміни та закони. Теорія грошей та грошового обігу. Еволюція грошей. Сучасна грошова система. Закони обігу грошей.

Тема 5. Ринок, його сутність і функції. Моделі ринку.

Ринок, умови його виникнення та історичні етапи розвитку. Функції ринку. Види ринків та їх взаємозв'язок. Суб'єкти ринкової економіки. Ринкова інфраструктура, її елементи та роль у розвитку економіки. Ринкова інфраструктура та фінансові посередники. Основні напрямки становлення ринкової інфраструктури в Україні.

Сутність попиту. Закон попиту. Крива попиту. Цінові та нецінові детермінанти попиту. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Ціна рівноваги. Еластичність попиту та пропозиції.

Тема 6. Конкуренція і монополія в ринковій системі.

Конкуренція – основа ринкового механізму господарювання. Види конкуренції. Форми та методи конкуренції.

Причини виникнення та сутність монополій. Основні форми монополій. Монополістична конкуренція. Олігополія: характерні риси, види. Конкуренція в умовах регульованого ринкового господарства.

Антимонопольне законодавство. Особливості антимонопольної політики в Україні.

Тема 7. Економічні агенти ринкової економіки.

Секторна модель кругопотоку. Домогосподарства як суб'єкт ринкових відносин. Двоїста роль домогосподарств в економіці. Доходи домогосподарства. Витрати домогосподарства. Інвестиційна поведінка домогосподарств.

Поняття підприємства (фірми, корпорації). Форми і види підприємств. Організаційно-правові форми підприємств в ринковій економіці. Види акціонерних товариств та особливості управління. Акціонерна власність в економічній системі. Внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства. Проблеми розвитку підприємств в Україні.

Сутність та функції підприємництва. Підприємець – основна фігура економічного прогресу. Роль підприємництва в ринковій економіці. Основи маркетингу та менеджменту.

Тема 8. Витрати виробництва і прибуток.

Сутність та економічне значення витрат виробництва. Теорії витрат виробництва. Суспільні витрати виробництва. Економічні і бухгалтерські витрати та їх структура. Валові, середні та граничні витрати. Витрати виробництва, вартість товару і його ціна. Альтернативні підходи.

Доход фірми. Валовий дохід, його сутність та структура. Прибуток фірми, його види. Концепції прибутку та їх витoki. Норма прибутку. Міжгалузєва конкуренція та формування середньої норми прибутку.

Тема 9. Капітал. Галузеві особливості функціонування капіталу.

Капітал та його сутність. Види капіталу. Постійний та змінний капітал. Структура виробничого капіталу. Основний та оборотний капітал. Фізичне та моральне зношування капіталу. Амортизація.

Кругообіг капіталу. Оборот капіталу. Показники ефективного використання основного та оборотного капіталу. Нагромадження капіталу. Інвестування. Особливості нагромадження капіталу в світі та в Україні.

Капітал у сфері торгівлі. Товарні біржі. Торговельний прибуток. Фондова біржа.

Рентні відносини та форми земельної ренти. Земельна рента та орендна плата. Ціна землі. Ринок земельних ресурсів в Україні.

Тема 10. Закономірності функціонування національної економіки.

Основні поняття макроекономіки та їх взаємозв'язок. Сутність і види економічного відтворення. Просте та розширене відтворення. Сукупний суспільний продукт. Валовий

внутрішній продукт, його сутність і відтворювальна структура. Чистий внутрішній продукт і національний дохід. Національне багатство.

Розподільні відносини та їх місце у відтворювальному процесі. Сутність розподілу національного доходу. Об'єктивні основи формування доходів населення. Диференціація доходів населення. Крива Лоренца.

Тіньовий сектор в економічному відтворенні. Масштаби і особливості тіньового сектора в Україні.

Тема 11. Економічний розвиток.

Відтворення та економічне зростання. Мета та фактори економічного зростання. Типи економічного зростання. Чинники економічного зростання.

Циклічні коливання економічного зростання. Теорії циклів: дискусійні проблеми. Середні та малі цикли. Довгі хвилі в економіці. Економічні кризи та їх причини. Особливості розвитку економіки в Україні.

Тема 12. Зайнятість, безробіття та інфляція.

Зайнятість: сутність і форми. Теорії зайнятості. Неповна зайнятість та рівень безробіття. Види і форми безробіття. Державне регулювання зайнятості та його методи. Проблеми зайнятості та відтворення робочої сили в Україні. Заробітна плата, її форми та функції. Теорії заробітної плати. Номінальна та реальна заробітна плата. Мінімальна заробітна плата та її критерії. Людський капітал.

Інфляція: сутність, причини, основні види. Соціально-економічні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика. Інфляція і зайнятість населення.

Тема 13. Держава як основний регулятор національної економіки.

Необхідність державного регулювання: можливості та межі. Еволюція поглядів на економічну роль держави в ринковій економіці. Цілі та інструменти державного регулювання. Економічні функції уряду. Основні напрямки державного регулювання.

Соціальна політика держави. Проблеми багатих і бідних. Межа бідності: абсолютна і відносна. Проблеми бідних і багатих в Україні. Необхідність перерозподілу національного доходу і доходів населення. Система соціального захисту.

Інноваційна політика держави. Особливості сучасної економічної політики в Україні.

Тема 14. Фінансово-кредитна система.

Фінансова система. Сутність фінансів. Державні фінанси. Державний бюджет. Бюджетний дефіцит та способи його мінімізації. Проблеми збалансованої політики. Державний борг. Фіскальна політика. Податкова система України. Крива Лаффера. Фіскальні методи регулювання виробництва.

Позичковий капітал і відсоток. Сутність кредиту та його форми. Банки, їх роль та функції. Центральні і комерційні банки. Фінансово-кредитні організації. Механізм грошово-кредитного регулювання. Основні інструменти монетарної політики. Вплив грошово-кредитної політики на рівень суспільного виробництва.

Тема 15. Сутність і структура світового господарства.

Світове господарство: його сутність та структура. Міжнародний поділ праці і спеціалізація. Інтернаціоналізація господарських відносин і продуктивних сил. Транснаціональні корпорації та їх роль. Міжнародна економічна інтеграція. Головні інтеграційні угруповання світу. Європейське економічне співтовариство і його місце у світовій економіці. Інтеграція України у світову економіку.

Міжнародна торгівля та її економічні основи. Міжнародні товарні ринки. Протекціонізм і вільна торгівля. Сутність і форми міжнародного руху капіталів, його масштаби, динаміка та географія. Прямі та портфельні інвестиції. Міжнародні кредити.

Міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародна валютна система, валютні ринки і валютний курс. Конвертованість валюти. Платіжний баланс та його регулювання. Міжнародна міграція робочої сили. Інші форми міжнародних економічних відносин.

Державне регулювання світогосподарських зв'язків.

Тема 16. Економічні аспекти глобальних проблем.

Причини виникнення та сутність глобальних проблем. Економічне зростання та глобальні проблеми. Основні глобальні проблеми сучасності. Класифікація глобальних проблем.

Роззброєння та його роль у вирішенні глобальних проблем. Екологічна криза та форми її прояву. Паливно-енергетична та сировинна проблеми. Проблеми економічної відсталості окремих країн.

Міжнародне співробітництво у розв'язанні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

3. Рекомендована література

Основна

1. Мочерний С.В. Політична економія: [Навчальний посібник] / Мочерний С.В., Устинко О.А., Фомішин С.В. / Херсон, «Дніпро», 2002. – 210 с.
2. Основи економічної теорії / [За редакцією А.А. Чухна.]. – К.: Вища школа, 1994. – 255 с.
3. Основи економічної теорії. [Підручник] / [За редакцією А.А. Чухна.] К.: Вища школа, 2001. – 175 с.
4. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: [Підручник] / [За ред. Г.Н. Клименко.] – К.: «Знання – Прес», 2004. – 298 с.
5. Політекономія: [Підручник.] / [За ред. Ю.В. Ніколенка]. – К.: ЦУЛ, 2003. – 365 с.
6. Політична економія: [Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни] / [За ред. К.Т. Кривенка]. К.: КНЕУ, 2003. – 358 с.
7. Туган-Барановський М.І. Політична економія – К. : Наукова думка, 1994. – 147 с.
8. Федоренко В.Г. Основи економічної теорії. [Підручник] / [Федоренко В.Г., Ніколенко Ю.М., Діденко О.М. та ін.] – К.: Алерта. – 2005. – 258 с.

Допоміжна

1. Алімов О.М. Розвиток фінансової системи – перспективний напрям модернізації економіки / О.М. Алімов // Економіка України. – 2013. – №1, с. 91-92.
2. Амосов О.Ю. Капіталізація як засіб модернізації успільства / О.Ю. Амосов, Н.Л. Гавкалова // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – № 1. – с. 43-50.
3. Антофій Н.М. Виробництво і зайнятість у забезпеченні економічного простору людського розвитку / Н.М. Антофій, В.М. Фомищина // Держава та регіони. – 2012. – № 3. – С. 11-15. Серія: Економіка та підприємництво.
4. Архангельський Ю.С. Необхідність державного планування економіки обгрунтовано економіко-математичною теорією / Ю.С. Архангельський // Економіка України. – 2013. – №1, – С.82-90.
5. Бажан І. Економічна сутність та функції інтелектуального капіталу / І. Бажан // Україна: Аспекти праці. – 2012. – № 2. – с. 30-35.
6. Бандура О. Взаємозв'язок між економічними та фінансовими циклами / Олександр Бандура // Економіст. – 2012. – № 1. – с. 13-15.
7. Башнянин Г.І. Методологічні проблеми розвитку економічної науки: як економічну теорію перетворити на надточну наук [Текст] / Г.І. Башнянин // Економічна теорія. – 2012. – № 3. – с. 15-26.
8. Безкровна Г. Людський капітал: економічна сутність і концептуальні знання / Г.Безкровна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 3. – с. 170-174.
9. Бендасюк О.О. Людський капітал як осовний фактор економічного розвитку / О. Бендасюк // Держава та регіони. – 2011. – № 2. – с. 10-15. Серія: Економіка та підприємництво.
10. Беседін В. Роль держави в ринковій економіці / В.Беседін // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 2. – с. 3-10.
11. Білик О. Основні напрями збереження і розвитку національного людського капіталу за рахунок активізації людської мотивації / О. Білик // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 1. – с. 43-46.

12. Бобух І. Соціальний потенціал як новітня складова національного багатства / Ірина Бобух // Економіст. – 2011. – № 4. – с. 68-74.
13. Бондаренко В.М. Перехід до безкризового розвитку – міф чи реальність? / В.М. Бондаренко // Економічне прогнозування. – 2012. – № 3. – с. 7-22.
14. Бутко М.П. Теоретичні засади кризових явищ в економіці / М. Бутко // Економіка та держава. – 2011. – № 4. – с. 4-7.
15. Варецька О. Ринок праці: можливості та виклики / О. Варецька // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 1. – с. 48-50.
16. Ватульов А. Фінансові інструменти регулювання соціально-економічного розвитку / Андрій Ватульов // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 5. – с. 76-88.
17. Венгер В. Соціально-економічна роль держави в сучасній економіці / Віталій Венгер // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2011. – № 4. – с. 23-30.
18. Вірченко А.А. Канали фіскальної трансформації в контексті забезпечення макроекономічної стабільності / А.А. Вірченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 7. – с. 29-32.
19. Власенко Л.А. Економічна суть і поняття витрати / Л.А. Власенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 1. – с. 60-65.
20. Гальчинський А.С. Начала нової парадигми політичної економії: постановка проблеми / А. Гальчинський // Економічна теорія. – 2012. – № 2. – с. 5-16.
21. Гвоздецький В.Д. Корупція і відродження стану суспільного організму / В.Д. Гвоздецький // Зовнішня торгівля. Фінанси. Право. – 2011. – № 3-4. – с. 124-132.
22. Геєць В. Про єдність і суперечності у розвитку суспільства, держави та економіки / В. Геєць // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 4-23, № 11. – с. 4-22.

Інформаційні ресурси

1. Сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Сайт Кабінету міністрів України. [Електронний ресурс] / Кабінет міністрів України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.